

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

Instytut Nauk o Polityce i Administracji

Wydział Nauk Społecznych

Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin

tel. +48 81 445 35 41, e-mail: inopia@kul.pl

Lublin, 12 lutego 2025

Dr hab. Tomasz Stępniewski, prof. KUL
Kierownik Katedry Teorii Polityki i Studiów Wschodnich
Instytut Nauk o Polityce i Administracji
Wydział Nauk Społecznych
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
E-mail: tomasz.stepniewski5@gmail.com

Recenzja

**rozprawy doktorskiej mgr Barbary Krzewińskiej pt. „Polska polityka wschodnia w okresie rządów koalicji PO-PSL (2007-2015) oraz rządu PiS (2015-2019). Analiza porównawcza”,
Katowice 2024, 266 ss.**

1. Ocena wyboru problematyki rozprawy i znaczenie badań

Rozprawa doktorska mgr Barbary Krzewińskiej, napisana pod kierunkiem naukowym dra hab. Roberta Rajczyka, wpisuje się w obszar badań politologicznych nad polityką zagraniczną Polski oraz sytuacją w Europie Środkowo-Wschodniej. Rozważania nad polityką zagraniczną Polski mają nie tylko znaczenie naukowe, ale także walory praktyczne i edukacyjne.

Po pierwsze, z przedłożonej do oceny rozprawy jasno wynika, że spośród państw Europy Środkowo-Wschodniej to właśnie Polska – dzięki dynamicznie rozwijającej się gospodarce oraz rosnącej pozycji międzynarodowej – odgrywa kluczową rolę w kształtowaniu obecnego i przyszłego układu sił w tym regionie.

Po drugie, recenzowana rozprawa doktorska stanowi pierwsze w Polsce opracowanie, które podejmuje analizę porównawczą polityki wschodniej

Rzeczypospolitej w okresie rządów koalicji PO-PSL (2007–2015) oraz rządu PiS (2015–2019). Na polskim rynku wydawniczym brakuje podobnych pozycji. Dostępne są jedynie artykuły naukowe, które ukazują wybrane zagadnienia w sposób wybiórczy lub koncentrują się na określonych aspektach polityki zagranicznej Polski.

Po trzecie, po wstąpieniu Polski do NATO w 1999 roku oraz rozszerzeniu Unii Europejskiej w 2004 roku pojawiła się nowa jakość w badaniach nad polityką wschodnią. Pozycja geopolityczna Polski uległa istotnym zmianom, co znalazło odzwierciedlenie w analizowanej rozprawie. Praca szczegółowo bada wpływ członkostwa Polski w NATO i Unii Europejskiej na kształtowanie jej polityki zagranicznej.

Po czwarte, rozprawa poddaje obiektywnej analizie politykę zagraniczną Polski w latach 2007–2019. Podejmowanie przez młodych naukowców tego typu tematów niesie ryzyko upolitycznienia bądź przyjęcia określonej perspektywy pod wpływem dominującego dyskursu medialnego. W tym przypadku doktorantka zachowała niezależność badawczą, co zaowocowało powstaniem pracy zarówno krytycznej, jak i obiektywnej.

Konkludując, wybór tematyki rozprawy należy uznać za trafny, aktualny i ważny z punktu widzenia badań nad polityką zagraniczną Polski oraz sytuacją w Europie Środkowo-Wschodniej. Z jednej strony praca wzbogaca dotychczasowy stan wiedzy naukowej w tej dziedzinie, z drugiej – charakteryzuje się wysoką użytecznością dla praktyki politycznej. Wnioski wypływające z tej rozprawy mogą stanowić cenne źródło wiedzy dla decydentów politycznych, pozwalając na uniknięcie błędów z przeszłości bądź powielenie skutecznych rozwiązań.

2. Ocena merytoryczna i uwagi metodologiczne

Przedłożona rozprawa doktorska obejmuje wstęp, sześć rozdziałów, zakończenie oraz bibliografię. Opracowanie koncentruje się na analizie porównawczej polityki wschodniej Rzeczypospolitej Polskiej w okresie rządów koalicji PO-PSL oraz rządów PiS. Autorka podejmuje istotne zagadnienie ciągłości i zmian w podejściu Polski do relacji z Rosją, Ukrainą, Białorusią, Litwą i Mołdawią, uwzględniając kluczowe aspekty

polityczne, ekonomiczne, wojskowe i społeczne. Takie podejście pozwala nie tylko na lepsze zrozumienie ewolucji polityki zagranicznej Polski, ale także na identyfikację wyzwań i perspektyw, które mogą wpłynąć na przyszłe relacje międzynarodowe w regionie. Cel pracy jest jasno określony i dobrze uzasadniony w kontekście strategicznych interesów Polski, zwłaszcza w obliczu zagrożeń wynikających z działań Rosji oraz dążeń Warszawy do wzmocnienia bezpieczeństwa i pozycji Polski na arenie międzynarodowej.

Praca opiera się na sformułowanych pytaniach badawczych i hipotezach, które obejmują zarówno podobieństwa, jak i różnice w podejściu obu rządów do polityki wschodniej. Można jednak odnieść wrażenie, że liczba postawionych hipotez jest zbyt duża, co może utrudniać koncentrację na głównym problemie badawczym. Kluczowe znaczenie ma hipoteza zakładająca, że cele polityki wschodniej pozostawały w dużej mierze niezmiennie, a różnice dotyczyły głównie stosowanych instrumentów i metod realizacji. Ważnym aspektem jest również analiza skuteczności podejmowanych działań oraz wpływu czynników zewnętrznych na kształtowanie polityki zagranicznej Polski.

Całość koncepcji badawczej jest dobrze skonstruowana i odpowiada na istotne pytania dotyczące współczesnej polityki międzynarodowej, co czyni rozprawę wartościowym wkładem w naukową refleksję nad stosunkami Polski z jej wschodnimi sąsiadami.

Pierwszy rozdział rozprawy doktorskiej stanowi solidne wprowadzenie do analizy polityki zagranicznej, prezentując jej definicje, uwarunkowania, cele oraz środki realizacji. Autorka w sposób uporządkowany przedstawia różne podejścia do polityki zagranicznej, uwzględniając zarówno realistyczny, jak i liberalny paradygmat stosunków międzynarodowych. Szczególnie interesujące jest odniesienie do klasycznych myślicieli, takich jak Tukidydes, Hobbes czy Machiavelli, co nadaje wywodowi głębszy kontekst historyczno-teoretyczny. Analiza uwarunkowań polityki zagranicznej oraz relacji między interesami a celami polityki państw ukazuje kompleksowość tego zagadnienia i podkreśla dynamiczny charakter stosunków międzynarodowych. Rozdział został opracowany w sposób klarowny i merytoryczny, stanowiąc wartościową podstawę dla dalszych części rozprawy.

Drugi rozdział rozprawy doktorskiej, zatytułowany *Uwarunkowania polskiej polityki wschodniej w latach 2007-2019*, stanowi szczegółową analizę czynników kształtujących relacje Polski z państwami Europy Wschodniej. Autorka trafnie rozróżnia uwarunkowania wewnętrzne i zewnętrzne, ukazując ich ewolucję na przestrzeni lat. Historyczne tło zmian granic Polski i jej sąsiedztwa pozwala lepiej zrozumieć współczesne wyzwania w relacjach międzynarodowych. W szczególności podkreślono znaczenie percepcji geopolitycznej w Polsce, która – choć ewoluowała w odniesieniu do Niemiec – pozostaje niezmiennie sceptyczna wobec Rosji. Analiza ta jest istotnym wkładem w badania nad polską polityką zagraniczną, ponieważ wskazuje na głęboko zakorzenione przekonania i obawy, wpływające na podejmowane decyzje polityczne.

Druga część rozdziału poświęcona jest analizie zewnętrznych uwarunkowań polityki Polski w Europie Środkowo-Wschodniej, w tym zamrożonym konflikcie oraz rosyjskim strategiom destabilizacyjnym. Autorka przekonująco ukazuje, jak wydarzenia takie jak wojna w Gruzji w 2008 roku czy aneksja Krymu i wojna we wschodniej Ukrainie w 2014 roku wpłynęły na środowisko bezpieczeństwa regionu. Wskazuje także na rolę Rosji w kształtowaniu sytuacji politycznej poprzez działania hybrydowe, co ma kluczowe znaczenie dla oceny wyzwań stojących przed polityką zagraniczną Polski. Całość rozdziału cechuje się dobrym poziomem merytorycznym i dobrze dobranym materiałem źródłowym, co sprawia, że stanowi on cenne opracowanie w zakresie analizy polityki wschodniej Polski.

Rozdział trzeci rozprawy doktorskiej poświęcony koncepcjom polskiej polityki wschodniej stanowi kompleksową analizę podejścia Rzeczypospolitej Polskiej do stosunków z państwami Europy Wschodniej. Autorka wykazuje dużą znajomość tematu, omawiając zarówno strategiczne, formalno-prawne, funkcjonalne, jak i instytucjonalne aspekty tej polityki. Szczególnie wartościowe jest przedstawienie ewolucji podejścia Polski wobec Rosji, Ukrainy, Białorusi, Litwy i Mołdawii na przestrzeni lat, w kontekście zmian geopolitycznych oraz wewnętrznych uwarunkowań politycznych. Rzetelna analiza dokumentów i wypowiedzi przedstawicieli rządu pozwala na obiektywną ocenę konsekwencji prowadzonych działań oraz ich wpływu na bezpieczeństwo i stabilność regionu.

Istotnym atutem rozdziału jest wnikliwe ukazanie historycznych podstaw polskiej polityki wschodniej, w tym nawiązanie do koncepcji federacyjnej i prometejskiej oraz idei ULB. Przytoczenie myśli Ignacego Daszyńskiego oraz koncepcji Giedroycia i Mieroszewskiego podkreśla długofalowe dążenia Polski do wspierania niepodległości państw Europy Wschodniej oraz unikania relacji hierarchicznych. W kontekście współczesnej polityki rozdział szczegółowo przedstawia próby modyfikacji podejścia przez kolejne rządy, w tym rząd PO-PSL oraz PiS, analizując zarówno sukcesy, jak i ograniczenia tych działań. Szczególnie interesujące są rozważania na temat konsekwencji konfliktu rosyjsko-gruzińskiego oraz wojny na Ukrainie dla polskiej polityki zagranicznej, co świadczy o dynamicznym i wieloaspektowym podejściu autorki.

Pomimo licznych zalet, rozdział mógłby być uzupełniony o bardziej szczegółową analizę skuteczności poszczególnych inicjatyw oraz ich odbioru w państwach objętych polityką wschodnią Polski. Chociaż autorka podkreśla znaczenie Partnerstwa Wschodniego oraz koncepcji Trójmorza, przydałaby się głębsza refleksja nad realnym wpływem tych inicjatyw na stabilność i integrację regionu. Niemniej jednak, rozdział prezentuje solidną podstawę teoretyczną i empiryczną, oferując wartościowy wkład w dyskusję nad rolą Polski w kształtowaniu polityki wschodniej na przestrzeni ostatnich dekad.

Recenzowany czwarty rozdział rozprawy doktorskiej poświęcony jest powstaniu i rozwojowi Partnerstwa Wschodniego. Autorka szczegółowo omawia genezę tej inicjatywy, ukazując ją na tle szerszego kontekstu geopolitycznego oraz polityki Unii Europejskiej wobec państw postsowieckich. W szczególności zwraca uwagę na historyczne uwarunkowania powstania programu, poczynając od rozpadu ZSRR, poprzez wczesne inicjatywy współpracy, aż po oficjalne zainicjowanie Partnerstwa Wschodniego w 2009 roku. Tekst cechuje się rzetelnością i precyzją w przedstawieniu faktów, co czyni go wartościowym opracowaniem dla badaczy zajmujących się polityką zagraniczną UE.

Istotnym atutem rozdziału jest analiza przyczyn nieskuteczności działań Partnerstwa Wschodniego wobec Ukrainy. Autorka w sposób przekonujący wskazuje na ograniczone środki finansowe przeznaczone na realizację programu oraz trudności

wynikające z rywalizacji Unii Europejskiej z Federacją Rosyjską o wpływy w regionie. Podkreśla także wewnętrzne problemy polityczne i gospodarcze państw-beneficjentów, które utrudniają implementację reform wymaganych przez UE. Również uwzględnienie kontekstu polityki wewnętrznej państw UE, takich jak rozbieżne interesy Polski i Niemiec wobec PW, stanowi cenny wkład w zrozumienie problematyki skuteczności tej inicjatywy.

Rozdział wyróżnia się bogactwem źródeł oraz dbałością o obiektywizm, jednak momentami mógłby być bardziej syntetyczny. Szczegółowe przedstawienie genezy Partnerstwa Wschodniego, choć wartościowe, mogłoby zostać nieco skrócone na rzecz bardziej pogłębionej analizy jego skuteczności i przyszłości. Mimo tego, całość stanowi istotny wkład w badania nad polityką wschodnią Unii Europejskiej i dostarcza solidnych podstaw do dalszych rozważań na temat roli UE w kształtowaniu porządku międzynarodowego w Europie Wschodniej. **Rodzi się jednak pytanie o zasadność wyodrębnienia Partnerstwa Wschodniego jako polityki odrębnej od polityki Polski, zważywszy na fakt, że Polska jest członkiem Unii Europejskiej.**

Rozdział piąty rozprawy doktorskiej, dotyczący polityki wschodniej Polski w latach 2007-2015, stanowi istotny wkład w analizę stosunków międzynarodowych tego okresu. Autorka szczegółowo przedstawia politykę Polski wobec kluczowych sąsiadów na Wschodzie, koncentrując się na Rosji, Ukrainie, Białorusi, Litwie i Mołdawii. Podział rozdziału na poszczególne kraje umożliwia przejrzystą analizę, a omówienie problemów oraz płaszczyzn współpracy pozwala na całościowe ujęcie tematu. Dzięki temu czytelnik otrzymuje spójny obraz wyzwań, przed którymi stała polska dyplomacja, oraz kierunków jej działań w tym kluczowym geopolitycznym okresie. **Pytanie o zasadność analizowania polityki Polski wobec Litwy w taki sam sposób jak wobec państw Europy Wschodniej jest istotne, zwłaszcza że od 2004 roku zarówno Litwa, jak i Polska są członkami Unii Europejskiej i wspólnie realizują unijną politykę wschodnią, co znacząco wpływa na kontekst i charakter tych relacji.**

Szczególnie wartościowa jest analiza relacji Polski z Rosją, w której autorka przedstawia zarówno kontekst historyczny, jak i kluczowe momenty polityczne wpływające na wzajemne stosunki. Uwzględnienie wcześniejszych wydarzeń, takich jak negocjacje dotyczące wycofania wojsk rosyjskich z Polski czy kwestie traktatowe,

pozwala na głębsze zrozumienie długofalowej dynamiki tych relacji. Analiza traktatu o przyjaznej i dobrosąsiedzkiej współpracy z 1992 roku, a także polityki dwutorowości Polski wobec Rosji i republik postsowieckich, rzuca światło na fundamenty, na których opierała się późniejsza polityka wschodnia Polski.

Rozdział dostarcza cennych wniosków dotyczących efektywności polskiej polityki wschodniej w okresie rządów PO-PSL. Autorka podejmuje próbę oceny działań podejmowanych przez ówczesne władze, wskazując zarówno na sukcesy, jak i ograniczenia tej polityki. Przydatne byłoby jednak jeszcze szersze odniesienie do uwarunkowań międzynarodowych, które miały wpływ na kształtowanie stosunków Polski z państwami wschodnimi. Mimo to, rozdział stanowi dobre opracowanie tematu, łącząc analizę polityczną z historycznym kontekstem, co czyni go wartościowym źródłem dla badaczy polityki zagranicznej Polski.

Rozdział szósty rozprawy doktorskiej poświęcony polityce wschodniej Polski w latach 2015-2019 stanowi wartościową analizę kierunków działań rządu PiS wobec Rosji, Ukrainy, Białorusi, Litwy i Mołdawii. Autorka kontynuuje metodologię zastosowaną w poprzednim rozdziale, dzięki czemu czytelnik może porównać podejście różnych ekip rządzących do polityki wschodniej. Szczególnie istotnym wątkiem jest ocena skuteczności polskich działań, co pozwala na zrozumienie ich realnego wpływu na relacje międzynarodowe. Analiza opiera się na kluczowych wydarzeniach politycznych i decyzjach strategicznych, co czyni rozdział kompleksowym i dobrze udokumentowanym.

W kontekście polityki wobec Rosji autorka zwraca uwagę na dwa główne aspekty: kwestie bezpieczeństwa oraz dążenie do uniezależnienia Polski od dostaw rosyjskich surowców. Przedstawienie relacji polsko-rosyjskich w kontekście NATO oraz wzmacniania amerykańskiej obecności wojskowej w Europie Środkowo-Wschodniej jest niezwykle istotne, ponieważ ukazują szerszy wymiar polskiej strategii bezpieczeństwa. Autorka szczegółowo omawia reakcje Kremla na zwiększenie obecności wojskowej NATO w regionie, co pozwala lepiej zrozumieć napięcia między Polską a Rosją. Rozdział dostarcza również istotnych informacji na temat polityki Polski wobec NATO i jej starań o zwiększenie zaangażowania Sojuszu na wschodniej flance. Omówienie szczytów NATO w Warszawie i Brukseli pokazuje, jak Polska wpisywała

swoje cele strategiczne w szerszy kontekst międzynarodowy. Warto jednak zauważyć, że choć autorka rzetelnie przedstawia działania rządu PiS, brakuje szerszej refleksji nad ich długoterminowymi konsekwencjami dla relacji Polski z sąsiadami. Mimo to rozdział stanowi cenne opracowanie, które dostarcza wielu informacji o polskiej polityce wschodniej w latach 2015-2019.

3. Uwagi szczegółowe

□ Doktorantka dość często stosuje zamiennie wyrażenia *polska polityka zagraniczna* i *polityka zagraniczna Polski*. Należy podkreślić, że nie są one tożsame. Podmiotem realizującym politykę zagraniczną jest Polska jako państwo, dlatego właściwszym terminem jest *polityka zagraniczna Polski*.

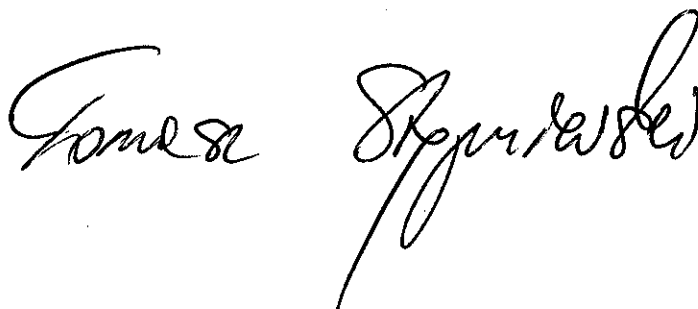
□ Doktorantka nie zawsze konsekwentnie używa terminów *Europa Środkowa i Wschodnia* oraz *Europa Środkowo-Wschodnia*. Choć bywają one stosowane zamiennie, nie są synonimiczne. Termin *Europa Środkowo-Wschodnia* zakłada przynależność państw tego obszaru do europejskiego kręgu cywilizacyjnego, łącząc je ze sobą poprzez wspólną historię, religię, języki słowiańskie itd. Nawiązuje on do tradycji Rzeczypospolitej Obojga (Wielu) Narodów i podkreśla związek państw Europy Wschodniej z cywilizacją europejską. Istnienie takich instytucji, jak Instytut Europy Środkowo-Wschodniej w Lublinie oraz Towarzystwo Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej, potwierdza znaczenie tego terminu we współczesnych stosunkach międzynarodowych w regionie. Natomiast w naukach politycznych częściej używa się określenia *Europa Środkowa i Wschodnia*, co ma na celu wyraźne oddzielenie państw Europy Środkowej od Europy Wschodniej. W interesie Polski leży integracja takich państw, jak Ukraina, Białoruś i Mołdawia, z Unią Europejską, co mogłoby przyczynić się do stabilizacji i demokratyzacji obszaru poradzieckiego.

□ Praca została starannie przygotowana pod względem edytorskim (treść, przypisy), choć sporadycznie pojawiają się drobne błędy w przypisach dolnych.

4. Konkluzje

Rekapitulując, należy stwierdzić, że recenzowana rozprawa doktorska stanowi oryginalne rozwiązanie problemu badawczego oraz interesujące studium dotyczące polityki wschodniej Polski w okresie rządów koalicji PO-PSL (2007–2015) oraz rządu PiS (2015–2019). Rozważania prowadzone przez autorkę świadczą o jej dobrej znajomości analizowanej problematyki oraz umiejętności samodzielnej pracy badawczej i krytycznego myślenia. Lektura dysertacji potwierdza, że przeprowadzone badania dostarczają wystarczających dowodów na poparcie postawionych w pracy tez i hipotez.

Reasumując, uważam, że przedstawiona mi do oceny rozprawa doktorska mgr Barbary Krzewińskiej spełnia warunki określone w art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. Nr 65, poz. 595 z późn. zm.). Wnoszę o dopuszczenie mgr Barbary Krzewińskiej do dalszych etapów przewodu doktorskiego i publicznej obrony.

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Tomasz Szpryński', written in a cursive style.